همشهری

روزنامه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی

پنجشنبه ۲۲ آذر ۱۴۰۳ ■ سال سی‌ودوم ■ شماره ۹۲۷۸

جهش تولید با مشارکت مردم

■ حضرت امیر المؤمنین علی(ع):
کسی را که نزدیکانش واگذارند، بیگانگانش دست گیرند.

■ اذان ظهر: ۱۱:۵۸ ■ غروب آفتاب: ۱۶:۵۱
■ اذان مغرب: ۱۷:۱۲ ■ نیمه شب شرعی: ۲۳:۱۴
■ اذان صبح فردا: ۵:۳۶ ■ طلوع آفتاب فردا: ۷:۰۶

■ پذیرش آگهی: ۸۴۳۲۱۰۰۰
■ چاپ: همشهری
■ تلفن: ۴۸۰۷۵۰۰۰

■ توزیع و اشتراک: موسسه نشر گستر امروز نوین
■ تلفن توزیع: ۶۱۹۳۳۰۰۰
■ تلفن اشتراک: ۶۱۹۳۳۱۱۴

■ دفتر مرکزی: تهران، خیابان ولیعصر (عج)، کوچه شهید سید کمال قریشی، شماره ۱۴
■ کدپستی: ۱۹۶۶۶-۴۵۹۵۶ ■ تهران، صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۵۴۴۶
■ تلفن: ۲۳۰۲۳۰۰۰، نمابر: ۲۲۰۴۶۰۶۷

■ همشهری: www.hamshahrionline.ir
■ سایت روزنامه: newspaper.hamshahrionline.ir

صفحه آخر

حافظ
رواق منظر چشم من آشیانه توست
کرم نما و فرود آ که خانه، خانه توست

صفحه‌آرا: علیرضا بهرامی

■ صاحب امتیاز: مؤسسه همشهری
■ مدیر مسئول: محسن مهدیان
■ سردبیر: دانیال معمار

■ معاونان سردبیر: شهرام فرهنگی، علی عمادی شاهین امین، حامد فوقانی
■ مدیر فنی: حامد یزدانی
■ مدیر هنری: مهدی سلامی
■ دبیر عکس: امیر پناهپور

سیاسی و دیپلماتیک:
■ مدیر: حسین ارجلو
شهرنگار:
■ مدیر: پروانه بهرام‌نژاد
■ دبیر: مریم باقرپور
اقتصاد:
■ مدیر: حسین لطفی
■ دبیر: مریم موسی‌پور
تماشاگر:
■ مدیر: امیر محمد یعقوب‌پور
■ دبیر: لیلی خرسند

ایرانشهر:
■ دبیر: زهرا عباسی
تندرستی:
■ مدیر: عیسی محمدی
■ دبیر: مریم سرخوش
سرنخ:
■ مدیر: جواد عزیزی
■ دبیر: محمد جعفری
دانستنیها:
■ مدیر: ساسان شادمان
■ دبیر: زهرا خلجی
سرزمین من:
■ مدیر: محمد باریکانی

جامعه:
■ دبیر: فهیمه طباطبایی
گزارش:
■ مدیر: مسعود میر
■ دبیر: فاطمه عسگری‌نیا
۲۴ (سینما و تلویزیون):
■ مدیر: سعید مروتی
■ دبیر: علیرضا محمودی
صفحه آخر:
■ دبیر: جواد نصرتی
طرح و گرافیک:
■ دبیر: محمدعلی حلیمی

کوچه گرد

تهران: راز گرم و سرد یک نام در دل تاریخ

لیلا باقری

تا حالا فکر کرده‌اید اسم «تهران» چه معنی‌ای می‌تواند داشته باشد؟ این اسم ساده، داستان‌های متناقض و جالبی پشت خودش دارد که از قرن‌ها پیش تا امروز کشف نشده باقی مانده است.

حسین شهیدی در کتاب «سرگذشت تهران» می‌نویسد که تهران از ترکیب «ته» و «ران» ساخته شده است. «ته» به‌معنای جایی عمیق یا پایین و «ران» به معنی کسی که افراد یا حیوانات را به جلو می‌راند یا شاید مکانی برای کسانی که در اعماق زمین زندگی می‌کنند. این نظریه در کتاب «معجم‌البلدان» یاقوت حموی هم آمده است. او از اهالی ری نقل می‌کند که تهرانی‌ها در خانه‌های زیرزمینی زندگی می‌کنند. زکریا قزوینی هم در «آثار البلاد و اخبار العباد» همین موضوع را تأیید می‌کند و چنین تصویری از تهران در ذهن‌ها حک شده است.

اما این تنها یک روی ماجراست. نظریه دیگری می‌گوید «ته» به معنی دشت یا جای مسطح است. برخی معتقدند تهران و شمیران شاید از ترکیب «ته» و «شمی» با پسوند «ران» ساخته شده باشند. «شمی» به معنی جایی با برکه و چشمه است و بنابراین شمیران به‌معنای آبادی‌ای خنک است.

احمد کسروی، تاریخ‌نگار در کتاب «نام‌های شهرها و دیه‌های ایران» بحث مفصلی در مورد تهران دارد. او نتیجه‌گیری می‌کند که اصل نام تهران، «که‌ران» بوده است. «که» به‌معنای گرم بوده و به مرور زمان به «ته» تبدیل شده، و «ران» به معنی جا و آبادی است. بر این اساس، تهران یعنی جایی گرم، درحالی‌که شمیران از «شمی» به‌معنای سرد ساخته شده است.

اما یاقوت حموی که در سال ۶۱۷ هجری قمری، همزمان با حمله مغول‌ها از ری دیدن کرده بود، می‌نویسد: «تهران از ده‌های ری است و میان این دو، یک فرسنگ فاصله است.» حسین کریمان هم در تحقیقاتش این نقل‌قول را آورده و می‌گوید: «تهران، واژه‌ای عجمی است که مردم محلی به همین اسم می‌خواندند.»

با وجود این همه روایت و نظریه‌های مختلف، هنوز هیچ‌کس نمی‌تواند با اطمینان بگوید ریشه نام تهران چیست. هر یک از این تئوری‌ها بخشی از یک پازل بزرگ است، اما هیچ‌کدام نمی‌تواند جواب کامل و نهایی باشد. شاید راز این نام، مانند بسیاری از داستان‌های دیگر تهران، تنها به‌عنوان یک معما در تاریخ باقی بماند... شما چه فکر می‌کنید؟

با اسکن این کیوآرکد پادکست مربوط به یادداشت را بشنوید.

سوژه روز

اگر گربه‌ها سواد داشتند

در یک جامعه متمدن، تابلوها هم با شهروندان سخن می‌گویند و برای زندگی اجتماعی بهتر، پیشنهادهایی به ما می‌دهند. مثل علائم راهنمایی و رانندگی، علامت ایستگاه اتوبوس یا حتی تابلوی «لطفا اینجا پارک نکنید». اما تابلوها دو گونه‌اند؛ برخی عین قانون‌اند و درصورت بی‌توجهی، منجر به جریمه می‌شوند که برخی شهروندان نه لزوما به‌دلیل رعایت قانون که از ترس جریمه به آنها توجه می‌کنند. اما برخی دیگر از تابلوهای شهری، تنها برای درک زندگی اجتماعی بهتر به ما پیشنهادهایی می‌دهند که اگر آنها را رعایت کنیم، شرایط اجتماعی بهتری را تجربه خواهیم کرد. مثلا اگر لب یک باغچه، روی تابلویی نوشته بود آنجا ننشینیم، لازم نیست چون دلیلش را نمی‌دانیم یا چون اگر بنشینیم، جریمه نمی‌شویم، از آن سرپیچی کنیم!

به قول برخی حتی اگر گربه‌ها هم به زبان ما مسلط بودند به تابلوهای شهری توجه بیشتری می‌کردند تا در شهر، راحت‌تر زندگی کنند.

گنجینه ملی آقای ملک

موزه و کتابخانه ملک در قلب تهران، یکی از ارزشمندترین گنجینه های تاریخی ایران است که یک واقف معروف به تهران هدیه کرده است

فاطمه عباسی

در هیاهو و شلوغی خیابان امام‌خمینی(ره) و در جوار میدان مشق و موزه ملی ایران باستان، کتابخانه و موزه‌ای جای گرفته که گنجینه‌های گرانبهایی از هنر و تاریخ ایران را حفظ می‌کند. کتابخانه و موزه ملک برای سفر به تاریخ و گشت‌وگذاری در میان آثار هنری مکانی دنج به‌حساب می‌آید؛ موزه‌ای بزرگ که تلاش کرده است در کنار حفظ آثار هنری گرانبها و اشیای باستانی، در بحث کتابخانه و حفظ نسخ خطی کمیاب هم حرفی برای گفتن داشته باشد و به بازدیدکنندگانش اطلاعاتی دست اول از دل تاریخ بدهد.

کتابخانه و موزه ملی ملک در سال ۱۳۱۶ توسط «حسین آقا ملک» تاسیس شد. حسین آقا ملک را بزرگ‌ترین واقف معاصر ایران می‌دانند و محل موزه و کتابخانه و بسیاری از اشیای داخل آن هم زمانی به حسین آقا ملک تعلق داشته است. علاقه حاج حسین آقا ملک به جمع‌آوری نسخ خطی از نیشابور آغاز می‌شود. روزی او برای سرکشی به املاک پدری راهی خراسان می‌شود و در نیشابور به نسخه‌ای خطی از دیوان ابن‌یمین شاعر برمی‌خورد و همین ماجرا باعث علاقه‌مندی او به جمع‌آوری آثار و نسخ خطی ارزشمند تاریخی برای راه‌اندازی کتابخانه می‌شود. ماحصل این علاقه راه‌اندازی کتابخانه و جمع‌آوری آثار ارزشمند کتابخانه و موزه ملی ملک می‌شود تا همگان بتوانند از آثار و اطلاعات و خدمات ارزشمند آن بهره‌مند شوند و بخش مهمی از تاریخ و هویت ایرانی-اسلامی کشورمان حفظ شود.

حالا موزه و کتابخانه ملی ملک با داشتن ۱۹ هزار عنوان نسخه خطی نادر و نفیس، یکی از ۶ گنجینه بزرگ نسخ خطی ایران است. این موزه شامل «تالار سکه‌ها» برای نمایش گنجینه بی‌نظیر سکه‌ها و نشان‌ها، «تالار تمبرهای تاریخی و گنجینه فرش» که از بخش‌های بسیار جذاب موزه است، «تالار کمال‌الملک و خاندان غفاری» برای نمایش مجموعه‌ای از تابلوهای نقاشی محمد غفاری، مشهورترین نقاش تاریخ معاصر ایران و دیگر اعضای هنرمند خاندان او، «تالار کتابت و نگارگری» برای نمایش مجموعه‌های خوشنویسی و نگارگری، لاکی، اسناد و نسخه‌های نفیس خطی، «بخش مجموعه اهدایی بانو عزت ملک» دختر بزرگ حاج حسین آقا ملک شامل گنجینه‌ای از تابلوهای نقاشی قاجاری، نسخه‌های خطی، قلمدان، سرقلیان و آثار لاکی، «سالن تک اثر» برای نمایش یک اثر از مجموعه آثار نادیده موجود در مخازن آثار موزه در هر فصل سال، «نمایشگاه دائمی حاج حسین آقا ملک» برای نمایش آثار، دست‌نوشته‌ها، تصویرها و دیگر وسایل شخصی حاج حسین آقا ملک و ایجاد فضایی برای آشنایی با این واقف بزرگ و «نگارخانه ملک» برای برگزاری نمایشگاه‌های مؤسسه است. همچنین در این کتابخانه و موزه غیر از مخازن کتاب و تالارهای مطالعه، به‌دلیل وجود آثار مکتوب بسیار، بخش‌های مجهزی هم برای انجام امور فنی از قبیل مرمت نسخ خطی، عکاسی و تهیه میکروفیلم، صحافی، جلدسازی و... ایجاد شده است؛ بخش‌هایی که در حالت عادی کسی اجازه بازدید از آنها را ندارد. اما از سال ۱۳۹۳ هر سال افراد محدودی در قالب تور چندساعته شانس دیدن این قسمت‌ها را پیدا می‌کنند. این را هم بد نیست بدانید که برای گشت‌وگذار خوب در موزه به چیزی بیشتر از یک روز نیاز است. موزه ملک علاوه بر آشنایی با تاریخ و فرهنگ ایران، بازدیدکننده را با آدم‌های بزرگی مثل حسین آقا ملک که ثروتش را در راه فرهنگ و تاریخ ایران خرج کرد، آشنا می‌کند.

مجموعه نگارگری: آثاری از دوره‌های افشاریه، ایلخانان، زندیه، صفوی، قاجار و... با تکنیک‌های آبرنگ، آبرنگ روی کاغذ، آبرنگ و مداد، سیاه قلم، کلاژ و...

مجموعه طراحی و نقاشی: آثاری از دوره‌های قاجار، پهلوی، پس از انقلاب و... شامل تابلوهای هنرمندان مشهور ایرانی همچون کمال‌الملک غفاری، لطفعلی صورتگر، هادی خان تجویدی و برخی نقاشان اروپایی با تکنیک‌های آبرنگ، آبرنگ و مداد رنگی، رنگ روغن روی بوم، طراحی با مداد و...

مجموعه نسخ خطی: آثاری از دوران آل مظفر (مظفریان)، افشاریه، امپراتوری عثمانی، امویان، ایلخانان، ترکمانان آق قویونلو، ترکمانان قراقویونلو، تیموریان، خوارزمشاهیان، سلجوقیان، سامانیان، صفویان، زندیه، پهلوی و... شامل قرآن‌ها، صحیفه سجادیه، نهج‌البلاغه، تورات و...

مجموعه هنر لاکی: ۸۶ قلمدان، قاب آینه و سرچسب‌دان مزین به نقاشی لاکی که قدمت‌شان به حدود ۳۰۰ سال هم می‌رسد.

مجموعه مطبوعات و نشریات: روزنامه‌های به‌جا مانده از دوره قاجار.

مجموعه عکس و آلبوم: تصاویری از دوران قاجار و پهلوی روی کاغذ و چرم مصنوعی.

برخی از آثار موزه ملی ملک

- **مجموعه تمبر:** بیش از ۱۰۰ هزار تمبر از نخستین تمبرهای منتشر شده در ایران و جهان تا امروز.
- **مجموعه فلز:** آثاری از طلا، نقره، فولاد، برنج، مس، استیل و... از دوره‌های ایلخانان، صفویان، قاجار، پهلوی و...
- **مجموعه فرش:** ۴۴ تخته قالی و قالیچه از اقصی نقاط ایران که هنر بهترین و ماهرترین بافندگان ۲ قرن اخیر است.
- **مجموعه منسوجات:** آثار پارچه‌ای و موقوفه شامل پرچم‌ها، جانماز، پرده، تابلو و... از دوره‌های زندیه، قاجار و پهلوی.
- **مجموعه سفال، سرامیک، چینی:** مجموعه‌ای شامل کوزه‌های قلیان، تابلوها، بشقاب‌ها، کاسه‌ها و... که بیشتر مربوط به دوره قاجار است.
- **مجموعه سنگ:** آثاری از دوره تیموریان و قاجاریه شامل سینی سنگی، تندیس، سنگاب و...
- **مجموعه عاج و استخوان:** قطعات عاج کنده‌کاری شده، قلمدان، تندیس و...

تهران مصور

تولد پل سید خندان

وقتی خبری از خیابان ولیعصر(عج) با آن چنارهای سربه‌فلک‌کشیده و سرسبزش نبود که شانه‌به‌شانه هم روی خیابان سایه انداخته باشند، تنها راه دسترسی کاروان‌ها و افرادی که می‌خواستند از تهران به آبادی‌های شمیران دسترسی پیدا کنند، همین جاده قدیم شمیران بود؛ خیابانی که این روزها به نام خیابان دکتر شریعتی می‌شناسیم. ۵۰ سال پیش ترافیک تقاطع بلوار سیدخندان با جاده قدیم شمیران (خیابان شریعتی) مردم تهران را کلافه کرده بود. نخستین‌بار در آذر ۱۳۵۳ مدیران شهری پایتخت از حل ترافیک تقاطع سیدخندان سخن گفتند. آذرماه همان سال روزنامه‌ها از ساخت پل سیدخندان خبر دادند و ۳ سال بعد، یعنی در سال ۱۳۵۶ این پل به بهره‌برداری رسید تا کمی از مشکل ترافیک تهران کم شود.

۵۰ سال پیش ترافیک تقاطع بلوار سیدخندان با جاده قدیم شمیران (خیابان شریعتی) مردم تهران را کلافه کرده بود. نخستین بار در آذر ۱۳۵۳ مدیران شهری پایتخت از حل ترافیک تقاطع سیدخندان سخن گفتند

تهرانگرام

کتاب قسطی

در تهران قدیم علاوه بر پدیده فروش کتاب‌های متری و کیلویی، فروش کتاب قسطی هم به‌علت گرانی کتاب، باب بود. برخی دکان‌های کتابفروشی نام مشتریانی را که قسطی کتاب می‌خریدند، می‌نوشتند و براساس توافق شخصی، خریدار گاهی به‌صورت هفتگی و گاهی هم به‌صورت ماهانه در قبال خرید کتاب قسط پرداخت می‌کرد. آنهایی که به‌اصطلاح کتاب‌باز بودند و پول خرید کتاب نداشتند، معمولا قسطی خرید می‌کردند و برخی ناشران نیز در این شرایط ترجیح می‌دادند گزینه فروش کتاب قسطی را هم به کسب‌وکارشان اضافه کنند.

تهران‌نامه

ضلع شمالی میدان توپخانه در دوره قاجار

تهران قبل از اینکه به شهر بزرگی تبدیل شود، روستایی از توابع شهرری بود. با این حال سابقه زندگی در تهران به چند هزار سال قبل از میلاد بازمی‌گردد. در سال ۱۳۹۳ یک اسکلت انسان در منطقه مولوی تهران کشف شد که مربوط به حدود ۷ هزار سال پیش بود و این یعنی تاریخ شهر تهران دست‌کم به ۷ هزار سال پیش برمی‌گردد.